

سلامت معنوی (آموزش تصویری احکام نماز بیماران)

مرتضی کیان، بتول اله وردی‌ها،
محمد صادق منتظری

رضا نوریان، سید حسن هانف،
زینب طاووسی

نام کتاب: سلامت معنوی (آموزش تصویری احکام نماز بیماران)
مؤلفان: مرتضی کیان، بتول اله وردی‌ها، زینب طاووسی، رضا نوریان، سید حسن هاتف، محمد صادق منتظری
نگاری از: مرکز تخصصی نماز ستاد اقامه نماز
انتشاراتی ستاد اقامه نماز

ناشر: مؤسسه فرهنگی
شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه
نوبت چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۴

چاپ و صحافی: گلها
مرکز پخش:

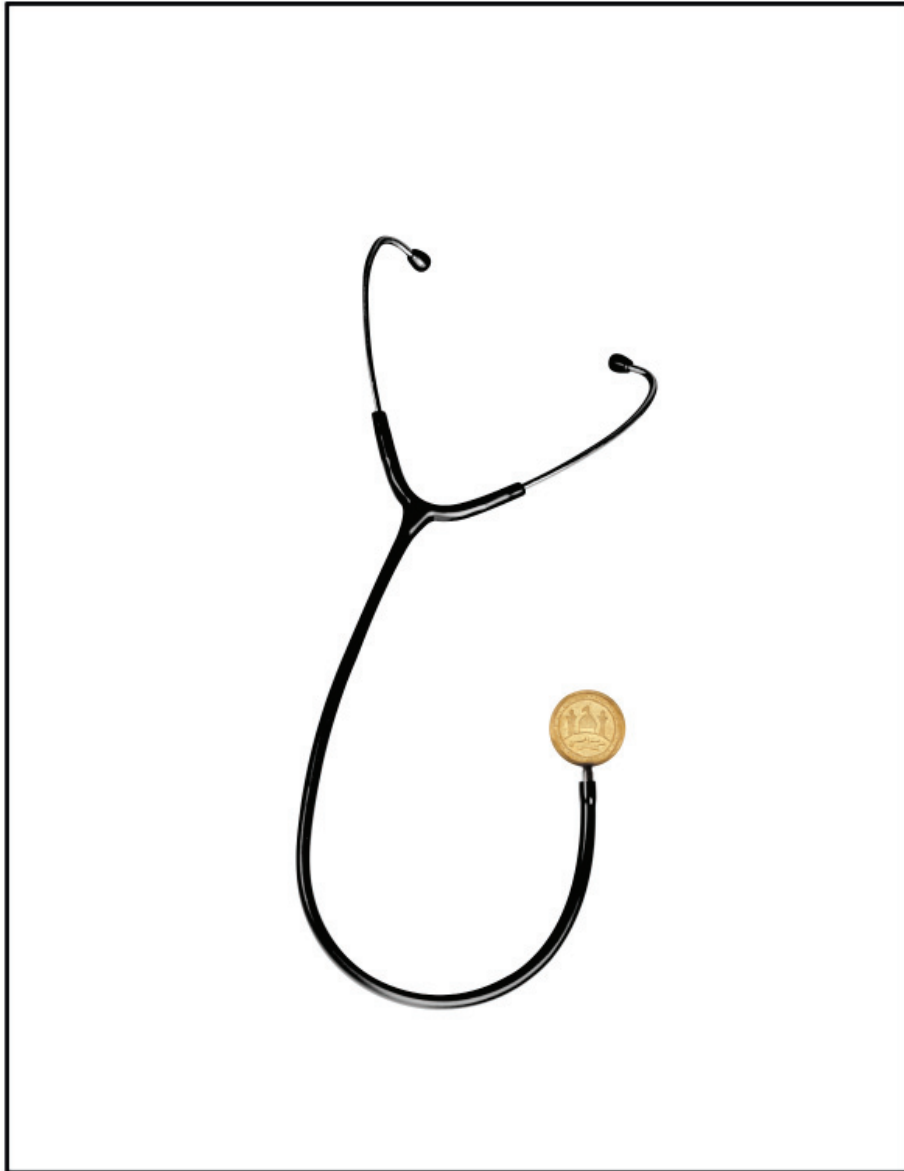
۱- تهران / خیابان ایتالیا، رویروی بیمارستان مصطفی خمینی ع / پلاک ۴۲
تلفن: ۸۱۹۰۰۰۵۹ / ۸۱۹۹۱۰۶۱ / ۸۱۹۹۱۰۶۱
۲- دفاتر ستاد اقامه نماز سراسر کشور

سلامت معنوی

آموزش تصویری احکام نماز بیماران

خداوند متعال:

نمازگزار (هنگام خواندن نماز) با من نجوا می‌کند.

ارشاد القلوب دیپلس/ج ۱/ص ۳۸

دعا و قرآن می‌باشد. این اکسیر شفا بخش مهمترین عامل جهت ارتقای سلامت معنوی بیمار است. سلامت باشید!

گاه آنقدر عرصه بر بیمار تنگ می‌شود که همه را مقصر در مرضی خود می‌داند. به زمین و آسمان ناسزا می‌گوید و حتی ابرو گره کرده و با پر خاش به خدا می‌گوید: خدایا! چه گناهی مرتکب شده ام که من را اسیر تخت بیمارستان کرده‌ای؟!

ریشه این رفتار در چیست؟

* انسان نعمت را منحصر در خوشی و سلامتی می‌داند، غافل از اینکه رنج‌ها و دردها نیز نعمت هستند. اگر روحیه توحیدی بشر تقویت شود، هم از خوشی‌ها لذت می‌برد و هم با رنج‌ها عشق بازی می‌کند. پرستار با رفتار خود می‌تواند روحیه خدا باوری بیمار را تقویت کند. این کار علاوه بر آثار معنوی بسیاری که در زندگی فردی و خانوادگی پرستار و بیمار به جای می‌گذارد، موجب آسانی و روانی کار پرستاران در ارتباط با درمان بیماران می‌شود.

* راه‌های زیر می‌تواند روحیه خدا باوری بیمار را تقویت کند:

✓ در زمان انجام معاینات بالینی، سوره حمد را با صدایی آرام در گوش بیمار زمزمه کنید.

✓ پس از تزریق داروها و آرام گرفتن بیمار، در فضایی امیدبخش به او این مفهوم را انتقال دهید که اکنون به واسطه دردها گناهان نیز مانند برگ درختان پاییزی ریخته است. گویی تازه از مادر متولد شده‌ای.

ام العلاء مریض بود رسول خدا ﷺ در هنگام عیادت به او فرمود: ام العلاء! بشارت باد تو را؛ زیرا خداوند به واسطه بیماری مسلمان، گناهان او را می‌برد، همچنان که آتش ناخالصی آهن و نقره را می‌زداید.^۱

✓ قلب پاک و روح آرام هدیه الهی است. به پاس این هدیه گران بها مریض را تشویق کنید تا با پروردگار به گفتگو بنشیند. با این جملات می‌توانید زمینه‌های ارتباط صمیمی بیمار با خدا را

۱. الترغیب و الترہیب، ج ۴، ص ۲۹۳.

معنویت درمانی

بیمار همین که لباس سبز، آبی یا صورتی بیمارستان را می‌پوشد و انژیوکت را در رگ خود حس می‌کند، غم عالم بر دلش می‌نشیند؛ رنج بیماری، ناله هم تختی، دوری از کار و زندگی و... دست در دست هم می‌دهد تا زمینه‌های افسردگی، ناآرامی و پریشان حالی را در او به وجود آورد.

در این میان دارویی با خاصیت نشاط انگیز و امید آفرین می‌تواند معجزه‌ای باور نکردنی را محقق سازد.

پرستار چگونه می‌تواند مریض را آرام، پر نشاط و امیدوار نگاه دارد؟

* اضطراب، استرس و افسردگی اولین میکروب‌هایی هستند که جان بیمار را تهدید می‌کنند. تحقیقات نشان داده است که بیماران دارای سلامت معنوی بالا از اضطراب کمتری برخوردارند، پس معنویت درمانی می‌تواند سرلوحه اقدامات درمانی قرار گیرد.

* پرستار بر بالین بیمار حاضر می‌شود و در کنار تزریق سرم، گرفتن فشار خون و... در مورد لطف خدا و عنایت اهل بیت (علیهم‌السلام)، صحبت می‌کند.

* ابومحمد ترقی به دیدار امام رضا (علیه‌السلام) رفت. بعد از سلام و احوال پرسی امام (علیه‌السلام) فرمود: ابومحمد! هر بنده مؤمنی که خدا او را به بلایی گرفتار نمود و او صبر کرد، به طور قطع پاداش شهید را خواهد داشت. ابومحمد با خود فکر کرد که امام به چه مناسبتی این سخن را فرمود؟! پس با امام خدا حافظی کرد و رفت. ناگهان احساس کرد پاهایش درد می‌کند. شب پاها ورم کرد و تا صبح از درد شدید به خود می‌پیچید. او حدود ده ماه در بستر بیماری بود. گفتگوی امام رضا (علیه‌السلام) با ابومحمد ترقی نمونه‌ای از معنویت درمانی می‌تواند باشد.

* معنویت درمانی عامل مؤثری در درمان استرس و اضطراب است. گفتن ذکر پروردگار، دعا و گفتگوی با هستی بخش و قرائت قرآن باعث آرامش و امید می‌باشد.

* رکوع و سجود، تسبیح پروردگار است، قنوت گفتگوی بنده با خداست و سوره حمد و توحید قرآن می‌باشد. نماز دارویی ترکیبی شامل ذکر،

فراهم آورید:

- خدا چقدر تو را دوست دارد.
- با این دل پاک حرف زدن با خدا چه لذتی دارد.
- امروز توی نمازت برای من هم دعا کن!

چرا من؟!

بگویم که چه بشود!
خودش باید بفهمد ...
خودم هزار تا مکافات در زندگی دارم ...
به من چه که تخت ۴۵ نماز می خواند یا نمی خواند، اصلا از قیافه اش خوشم نمی آید.

بیمار تخت ۷۰، طفلک دست و لباسش خونین و مالین است. حالا اگر بروم و مَهر و سنگ تیمم برایش ببرم، چندتا لیچار بارم می کند.

تخت ۲۶ امروز سر حال است، فردا هم که مرخص می شود، بگذار توی حال خودش باشد.

آیا گفتگوی با خدا امری شخصی است؟ آیا سجاده حریم خصوصی آدمها است؟ شعاع تاثیر نماز تا کجاست؟ نماز، مادر صبر و آرامش می باشد. همان قدر که موج آرامش و صبر انسان بر اطرافیان تاثیر دارد، موج اضطراب نیز هم اتاقی ها و حتی پرستاران را تحت تاثیر خود قرار می دهد. پس بردن مَهر و سنگ تیمم برای بیماران، کمک به آسانی کار پرستار می کند.

حضرت داود علیه السلام سر به صحرا گذاشت. به او وحی شد: ای داود! چه شد که تو را تنها می بینم؟ گفت: معبودا! شوق دیدارت در جانم شدت گرفته و میان من و خلق تو حایل گشته است. خدا به او وحی کرد: به میان آنان برگرد، زیرا اگر تو یک بنده گریز پا را نزد من بیاوری، نام تو را در لوح، با صفت ستوده ثبت می کنم.^۱

از آنجا که نماز توانایی دارد تمام افراد جامعه را به امنیت روانی، اخلاقی، معنوی و ... برساند، پس تک تک افراد نسبت به نماز وظیفه دارند. هدایت به سوی نماز، هدایت به سوی رستگاری و سعادت می باشد. اما این هدایت چه فایده ای برای هدایت گر دارد؟

رسول خدا صلی الله علیه و آله در وصیتی به امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: اگر فقط یک نفر به دست تو هدایت شود، در پرونده عمل تو بهتر است از آنچه که آفتاب به آن می تابد و غروب می کند.^۲

باید توجه داشت که:

- برای ما مانند روز روشن است که نماز قلب انسان را سبک بال

مریض داری

گاهی آه، ناله، فریاد، بی تابی و کلافگی، آنقدر زیاد می شود که حتی تزییق هم برای مریض آفاقه نمی کند. در این وضعیت ماهرترین پرستارها هم کم می آورند.

اما چگونه در برابر بی تابی های مریض صبر خود را بالا ببریم؟

- مریض مقدس است. امام صادق علیه السلام می فرماید: به درستی که مؤمن هرگاه یکبار تب می کند، گناهانش چون برگ درخت می ریزد. پس اگر در بستر ناله کند، ناله اش تسبیح و فریادش "لا اله الا الله" است و جابه جا شدنش در بستر مانند کسی است که در راه خدا شمشیر می زند. پس اگر مریض، بیماری خود را بپذیرد، خداوند را عبادت می کند در حالی که خداوند نیز او را بخشیده است و خوشا به حال او.

- پرستار می داند که انسان مقدسی مانند مریض را تیمار داری می کند. پس در برابر ناملایمات بیمار ملایم می شود و تمام تلاش خود را انجام می دهد تا او را آرام کند.

- مریض اسیر تخت و بیمارستان است. او چشم امید به پرستاران دارد. تنها جان های معنوی می توانند امید را در قلب دیگران زنده کنند. پرستار نیاز به تقویت روحیه معنوی خود دارد تا در بیمار تاثیر مثبت بگذارد. صبر و عبادت ایمان را قوی و معنویت را سرشار می کند.

- وقتی برای پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام مشکلی پیش می آمد، ابتدا نماز می خواندند، سپس در پی حل مشکل می رفتند. بسیاری از دانشمندان برای باز شدن گره های علمی نماز می خواندند. هر گاه بوعلی سینا در مسائل علمی به مشکل بر می خورد، وضو می گرفت و به مسجد می رفت و نماز می خواند و از خدا می خواست تا مسئله را برای او آسان کند.

- نماز، مادر صبر است. با نماز مقاومت انسان افزایش می یابد و راهها آسان می شود. خداوند می فرماید: در زندگی از صبر و نماز مدد جوئید.

۱. علامه مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۴، ص ۴۰، ح ۲۶.

۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۹۸.

- بیمارستان و در اطاق‌ها نصب شود؛
۳. آگاهی از احکام شرعی مرتبط با نماز مانند تیمم و وضوی جبیره‌ای، چگونگی نماز خواندن بیماران بدحال و فراهم آوردن زمینه‌های انجام این احکام در بیمارستان در آرامش بیمار و آسانی کار پرستاران مؤثر است.
۴. انجام وظایف دینی در آرامش و صبر بیمار مؤثر است؛ پس زمینه تیمم و یا وضوی جبیره‌ای را برای بیمار فراهم کنید تا مریض آسان‌تر به نماز و راز و نیاز با پروردگار بپردازد؛
۵. قبل از اذان ظهر نوای دل‌نشین قرآن و دعا و همچنین تصنیفی از اشعار مناجاتی در محیط بیمارستان پخش کنید این کار انگیزه‌های ارتباط با پروردگار را در بیمار تقویت می‌کند و به سلامت معنوی بیمار مدد می‌رساند؛
۶. پرورشورهایی تهیه به محتوای الهام بخش و معنوی با هدف گفتگوی بیمار با پروردگار تهیه و هر روز یکی از آنها را به بیمار بدهید تا مطالعه کند؛
۷. ارتباط عاطفی بیمار با پرستار در محیط بیمارستان بسیار خوب و عمیق است. پرستار از این فرصت استفاده کرده و در ارتباطی دوستانه به بیمار آموزش می‌دهد که بهترین راه بالا بردن صبر، آرامش و کنترل اضطراب، امید و ارتباط با خدا و گفتگوی با پروردگار در قالب نماز است؛
۸. پرستاران در یک کارگاه آموزشی با تبادل نظر، راه‌های تقویت سلامت معنوی و معنویت درمانی با رویکرد نماز و گفتگوی بیمار با پروردگار را بررسی کنند؛
۹. در ایستگاه پرستاری قفسه‌ای تعبیه شود و در آنجا وسایل مورد نیاز در ارتباط با بیمار در جهت معنویت روانی در قالب نماز و مناجات با پروردگار قرار گیرد. این وسایل عبارتند از، کتب مرتبط با موضوع نماز، فایل‌های صوتی و تصویری، جانماز، مهر، تسبیح، سنگ تیمم، ابزارهای مورد نیاز جهت تیمم و وضوی جبیره‌ای و... در تمامی اتاق‌ها و محیط بیمارستان قبله، با علامت جهت قبله مشخص شود.
- ۱۰.

- می‌کند، پس، از دعوت دیگران به این عمل نورانی خجالت نکشیم.
- شاید در روزهای اول دعوت، همکاران و یا حتی بیماران با تعجب و گاه نگاه نیش‌دار پاسخ ما را بدهند. اما تکرار دعوت همراه با آرامش، دوستی، عاطفه و بیان جذاب در دراز مدت تأثیر خوبی را بر مخاطب می‌گذارد.
- گاهی ذهن درگیر جملاتی مانند «من خودم توی نماز خودم ماندم، دعوت به نماز کار از ما بهتران است، نماز دیگران به من ربطی ندارد و ...» می‌شود. به این جملات توجه نکنید، زیرا دعوت دیگران به نماز، در انسان اراده‌ای بوجود می‌آورد تا بتواند در راه برطرف کردن کاستی‌های ایمانی و روحی تلاش کند.
- با مطالعه کتاب‌هایی با موضوع نماز، آگاهی خود را نسبت به این امر الهی بالا ببرید تا بهتر بتوانید به تبلیغ نماز بپردازید.
- واجب است، حتی بر مریض!
- حاجی کسی است که از نظر مالی و ... توانایی انجام حج را داشته باشد؛ پس بر همه حج واجب نیست؛
- کسانی باید زکات بدهند که جو، گندم و .. برداشت می‌کنند؛ پس بر همه دادن زکات واجب نیست؛
- کسی روزه بر او واجب است که دکتر او را از روزه گرفتن منع نکرده باشد؛ پس بر همه روزه واجب نیست؛
- اما تنها یک عمل است که بر هر بالغ، واجب است و فقر، بیماری، جنگ و ... نمی‌تواند آن را از انسان دور کنند. آن عمل «نماز» است. نماز هم‌نشین همیشگی انسان است. البته این هم‌نشین در شرایط مختلف بیماری، شیوه اجرایش مختلف می‌شود که در این کتاب به آن پرداخته شده است.

چند پیشنهاد

۱. بهتر است مدیریت بیمارستان در کنار بسته وسایل بیمار، جانماز، تسبیح، مهر و ادعیه مناسب تعبیه نماید؛
۲. تابلو مقاله‌هایی با جملات و داستان‌های نیروبخش با محتوای ارتباط با پروردگار و تأثیر نماز در شفای بیماران در محیط

مسأله کسی که فلج است و به کمک کفش طبی و عصای چوبی راه می‌رود، اگر بیرون آوردن کفش برای مسح پاها برایش خیلی سخت است، مسح روی کفش کافی و مجزی است.^۴

مسأله اگر انسان نتواند برای نماز وضو بگیرد و تیمم هم در وقت نماز ممکن نباشد، بنا بر احتیاط واجب باید نماز را در وقت بدون وضو و تیمم بخواند و باید قضای آن را نیز به‌جا آورد.^۵

مسأله کسی که پی در پی از او باد خارج می‌شود، اگر نتواند وضوی خود را تا آخر نماز حفظ کند و تجدید وضو در بین نماز هم برای او خیلی دشوار است، می‌تواند با هر وضویی یک نماز بخواند؛ یعنی برای هر نماز به یک وضو اکتفا کند، هر چند وضوی او در بین نماز باطل شود.^۶

مسأله کسی که پی در پی از او باد خارج می‌شود، چنانچه مرض او قابل علاج باشد، بنا بر احتیاط واجب باید معالجه کند، هر چند خرج داشته باشد.^۷

مسأله کسی که دست راست او از بالای مرفق قطع شده، مسح پای راست از او ساقط نمی‌شود، بلکه باید با دست چپ بر آن مسح کند.^۸

۴. اجوبة الاستفتاءات، س ۱۲۰.

۵. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۷.

۶. اجوبة الاستفتاءات، س ۱۲۸.

۷. سایت: leader.ir استفتاءات جدید، احکام وضو.

۸. اجوبة الاستفتاءات، س ۱۳۴.

وضوی بیمار

مسأله یکی از شرایط صحیح بودن وضو، ضرر نداشتن استفاده از آب است. کسی که می‌ترسد اگر وضو بگیرد، مریض شود یا بیماری او شدیدتر شود و یا بهبودی‌اش به تأخیر بیفتد، نباید وضو بگیرد، بلکه بر او واجب است تیمم کند (و هر مدتی هم طول بکشد اشکال ندارد).^۱

مسأله اگر فردی پس از آنکه - به علت ترس از ضرر - با تیمم نماز خواند، فهمید که آب برایش ضرر نداشته، نمازش صحیح است، ولی برای نمازهای بعدی باید وضو بگیرد.^۲

یادآوری

۱. در استعمال آب برای وضو، لازم نیست انسان یقین به ضرر داشته باشد، بلکه اگر احتمال ضرر هم بدهد، چنانچه احتمال او در نظر مردم به‌جا باشد (و برایش ترس پیش بیاورد)، باید تیمم کند.

۲. اگر رساندن آب به صورت یا دست‌ها به مقدار کم (که وضو با آن صحیح باشد) ضرر ندارد، اما بیش از آن ضرر دارد، باید با همان مقدار کم وضو بگیرد.

پرسش

شخصی که به سینوزیت مبتلاست و آب سرد برایش ضرر دارد، برای وضو گرفتن چه وظیفه‌ای دارد؟

پاسخ

در صورتی که آب گرم برای او ضرر ندارد و تهیه آن ممکن است، باید با آب گرم وضو بگیرد.^۳

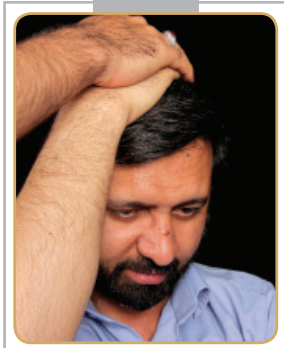
۱. اجوبة الاستفتاءات، س ۲۱۳.

۲. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۸۹.

۳. رساله مصور، س ۶۷.

وضوی نیابتی

مسأله کسی که خودش نمی‌تواند وضو بگیرد، باید نایب بگیرد؛ یعنی از کسی بخواهد که به او در کارهای وضو کمک کند. البته خود وضوگیرنده باید نیت وضو کند و در صورتی که بتواند، با دست خود عمل مسح را انجام دهد و اگر نتواند، نایب دست او را گرفته و با آن مسح کند.

اگر از این کار هم عاجز باشد، نایب از دست او رطوبت گرفته و مسح کند و اگر این شخص کف دست نداشته باشد، برای مسح از ساعد او رطوبت بگیرد و اگر ساعد هم ندارد، از صورت او رطوبت گرفته و سر و پا را با آن مسح کند.

وضوی جبیره

تعریف وضوی جبیره: اگر روی زخم یا شکستگی بسته باشد، باید جاهایی را که می‌شود شست، بشوید و روی چیزی که با آن زخم یا شکستگی را بسته است (جبیره)، به جای شستن، دستِ تر بکشد. به این وضو، وضوی جبیره‌ای می‌گویند.^۱

یادآوری

در احکام جبیره، تفاوتی میان وضوی مستحب و واجب نیست و اگر کسی بخواهد وضوی مستحب بگیرد و شرایط وضوی معمولی را ندارد، باید وضوی جبیره‌ای بگیرد.^۲

۱. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۰؛ احکام آموزشی، ص ۷۳.

۲. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۰.

۱
باید
بین
آنها
را بشوید
و اگر جیره
در سر یا روی
پا بوده و به اندازه
مسح واجب باز باشد،
همان جا را مسح کند، وگرنه
باید بین آنها را مسح کند
و در جاهایی که جیره است، به
دستور جیره عمل کند و احتیاط
واجب آن است که علاوه بر وضوی
جیره‌ای) به تیمم نیز مبادرت کند.

اگر جیره تمام
اعضای وضو را گرفته
باید تیمم کند!

۵
اگر در صورت
و دست‌ها چند
جیره است

برداشتن
مقدار
زاید ممکن
نیست: باید
وضوی جیره‌ای
بگیرد و بنا بر احتیاط
واجب، تیمم نیز بکند.^۴
برداشتن مقدار زاید ممکن
است: باید جیره اضافی را
بردارد. پس اگر زخم در
صورت و دست‌هاست،
اطراف آن را بشوید
و اگر در سر یا روی
پاهاست، اطراف
آن را مسح کند
و برای جای زخم
به دستور
جیره عمل
کند.^۵

۴
اگر
جیره بیش
از حد معمول،
اطراف زخم را پوشانده

اگر
جیره
بعضی از اعضای
وضو را گرفته

۳
مانند
تمام صورت
یا تمام یک دست.
وضوی جیره‌ای کافی است.^۳

۲
اگر جیره بیشتر
اعضای وضو را گرفته

۳

۱. همان. ۲. همان. ۳. همان؛ رساله مصور، ص ۶۴. ۴. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۰.
۵. همان. ۶. همان؛ رساله مصور، ص ۶۴.

توضیح بیشتر:

اگر در اعضای مسح، جایی برای مسح باقی نمانده و همه قسمت‌ها باندپیچی شده باشد، باید روی باند را با تری دست مسح کند.^۲

اگر قسمتی از اعضای وضو، باندپیچی شده باشد و نتواند آن را باز کند، کافی است روی باند را با تری دست مسح کند و باید بقیه عضو را بشوید.^۱

۲. همان.

۱. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۱.

پرسش بیماری که به دست او آنژیوکت است برای وضو گرفتن چه وظیفه ای دارد؟

پاسخ آن قسمت هایی که می تواند باید دست بکشد و جایی که نمی تواند مانع را بر دارد باید به صورت جبیره وضو بگیرد.^۱

مسئله کسی که نمی داند وظیفه اش وضوی جبیره است یا تیمم، بنا بر احتیاط واجب باید هر دو را انجام دهد.^۱

یادآوری تا زمانی که می شود وضوی معمولی (ترتیبی و ارتماسی) گرفت، وضوی جبیره ای صحیح نیست و چنانچه مانعی از قبیل چسب یا پانسمان و مانند آن روی اعضا باشد، در صورت امکان و ضرر نداشتن، باید برای وضو برطرف شود؛ حتی اگر با فرو بردن عضو در آب می تواند آب را به آن عضو برساند و ضرری ندارد، باید چنین کند، ولی چنانچه هیچ چاره ای جز وضوی جبیره ای نیست، باید جبیره به اندازه لازم روی زخم باشد (نه بیش از آن) و به هر اندازه از جای شستن یا مسح بدون جبیره است و امکان شستن یا دست کشیدن دارد، باید به طور عادی وضو دهد و نباید از جبیره استفاده کند.^۲

۱. همان.

۲. همان.

یادآوری

اگر روی زخم را با پلاستیک بسته‌اند، لازم نیست هنگام کشیدن دست تر روی آن، دقت کنند که تمام نقاط پلاستیک به بدن چسبیده باشد و چین و چروک‌هایش صاف شود، بلکه کشیدن دست روی آن کافی است.^۱

- اگر یکی از دست‌ها داخل باند باشد، می‌توان با دست سالم، مسح سر و پاها را انجام داد. مسح با دست باندپیچی شده نیز اشکالی ندارد.^۲

مسأله

نمازهایی را که انسان با وضوی جبیره‌ای خوانده، صحیح است و پس از آنکه عذرش برطرف شد، چنانچه وضویش باطل نشده باشد، برای نمازهای بعد هم لازم نیست وضو بگیرد، ولی کسی که نمی‌داندسته تکلیف او وضوی جبیره‌ای است یا تیمم و هر دو را انجام داده، باید برای نمازهای بعد وضو بگیرد.^۱

مسأله

اگر در یکی از اعضای وضو، شکستگی یا زخمی باشد که خون ندارد (نجس نیست)، چنانچه روی آن باز است و آب برای آن ضرر ندارد، باید به طور معمولی وضو گرفت.^۲

یادآوری

اگر نجاستی روی زخم است و می‌توان آن را آب کشید، باید این کار را کرد و سپس وضو گرفت.^۳

۱. همان.

۲. همان، ص ۱۴۲.

۳. همان.

۱. همان؛ رساله مصور، ص ۶۵.

۲. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۱.

وضو با اعضای مجروح

روی زخم یا شکستگی
بسته است^۲

الف
روی زخم یا شکستگی
باز است (نجس نیست)

آب ریختن
روی آن

ضرر دارد

ضرر ندارد

پایب اطراف
آن را بشوید و
احتیاط واجب
آن است که
اگر کشیدن
دست تر بر
آن ضرر ندارد،
دست تر بر آن
بکشد.^۱

به طور معمول
وضو بگیرد

کسی که بر اعضای وضویش زخم یا شکستگی دارد

۱. اجوبه الاستفتائات، س ۱۳۵؛ احکام آموزشی، ص ۷۴.

۲. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۲.

ب

باز کردن آن ممکن است و زحمت و مشقت ندارد و آب هم برای آن ضرر ندارد

به طور معمول وضو بگیرد

اگر زخم یا چیزی که زخم را با آن بسته‌اند، پاک است

باز کردن آن مشقت دارد

اگر زخم یا چیزی که زخم را با آن بسته‌اند، نجس است

آب کشیدن زخم و رساندن آب به آن ممکن است و مشقت ندارد

رساندن آب به زخم ممکن است و ضرر و زحمت ندارد

رساندن آب به زخم ممکن نیست یا ضرر و زحمت دارد

باید آب را طوری به زخم برساند که شسته شود؛ مثلاً دست پانسمان شده یا گچ گرفته را زیر شیر آب ببرد تا آب به زخم برسد (البته اگر این کار موجب تعویض پانسمان شود، لازم نیست).

شستن اطراف زخم (جاهایی که باز است) کافی است.

باید زخم را آب بکشد و در وضو آب را به زخم برساند.

زخم نجس است، ولی جیره پاک

اطراف زخم را بشوید و روی جیره دست تر بکشد.

آب کشیدن زخم و رساندن آب به آن ممکن نیست و مشقت دارد

زخم و جیره هر دو نجس اند

اطراف زخم را بشوید و روی جیره، پارچه یا چیز پاک (به طوری که جزو جیره حساب شود) بگذارد و بر آن دست تر بکشد.

زخم یا شکستگی، جلوی سر یا روی پاست و جایی برای مسح کشیدن نیست
(حتی یک انگشت پا هم باز نیست)

باند یا پارچه
نچس نیست

باید تیمم کند و
احتیاط آن است که
علاوه بر تیمم، وضوی
جیره‌ای نیز گرفته شود.^۱

الف

روی آن بسته است

باند یا پارچه
نچس است

باند یا پارچه‌ای که روی زخم
بسته، نچس است: باید
پارچه پاک (یا مانند آن)
روی زخم بگذارد و روی
پارچه را با تری مانده
در دست مسح کند.^۲

۱. همان، ص ۲۰۱۴۳. همان، ۳. همان، ۴. اچوبه
الاستفتانات، س ۱۳۶: احکام آموزشی، ص ۷۴. ۵. همان.

مطالب قابل توجه^۱:

- با رطوبتِ دستی که قسمتی از آن داخل باند است نیز می‌توان مسح سر و پا را انجام داد، هرچند مقداری از رطوبت از تری باند باشد.

- در صورتی که برداشتن جیره به راحتی امکان داشته باشد و ضرری هم نداشته باشد، نمی‌توان وضوی جیره‌ای گرفت.

- قسمت‌هایی که جیره ندارد، باید به صورت معمولی شسته شود؛ البته اگر شستن آن باعث مرطوب شدن باند می‌شود و برای زخم یا جراحت مضر باشد، باید با ریختن مقدار کمی آب (اگر ضرر ندارد)، آن را وضو داد و اگر به این مقدار هم ضرر دارد، باید آن قسمت را هم به صورت جیره‌ای وضو داد.

- مسح هر دو پا را می‌توان با دست سالم انجام داد. هم‌چنین مسح پای راست، با دستِ راست باندپیچی‌شده اشکال ندارد.

- در صورتی که روی بعضی انگشتان پا بسته باشد، می‌توان از سرانگشتی که باز است، مسح کرد و تفاوتی هم ندارد که کدام انگشت باشد.

۱. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۳-۱۴۵.

- در صورت امکان، جیره نباید بیش از مقدار لازم را پوشش دهد؛ با این حال، دقت زیاد برای تعیین محدوده جیره لازم نیست و نباید در مورد آن وسواس داشت.
- گاهی برای بهبود شکستگی یک انگشت، تمام دست را می‌بندند و باز کردن آن برای وضو، زحمت بسیاری دارد. در این مواقع باید به احکام وضوی جیره‌ای عمل شود.

چند مسئله:

پرسش دست کسی مجروح است و باید وضوی جیره‌ای بگیرد. اگر قسمت مجروح را در کیسه پلاستیکی بگذارد و وضو بگیرد، وضوی او صحیح است؟

پاسخ اشکالی ندارد، ولی نباید کیسه پلاستیکی، قسمت‌های قابل شستن را هم فرا بگیرد و باید با دست دیگر به قصد وضو روی کیسه دست تر بکشد، نه آنکه آن را مانند قسمت‌های سالم بشوید.^۱

- در صورتی که برداشتن جیره مشکل باشد، شستن جاهای باز کافی است، ولی در صورت امکان باید روی قسمت‌های بسته شده دست تر بکشد.

- کسی که یک دستش مجروح یا باندپیچی شده و نیز کسی که یکی از دستانش قطع شده است، می‌تواند دست سالم را با بردن زیر شیر آب وضو دهد.

است جیره‌ای را روی زخم بگذارد که خون از آن بیرون نمی‌آید؛ مثل نایلون.^۵

پرسش دچار نوعی بیماری هستم که باید پلک‌هایم را هر شب با پماد مخصوصی چرب کنم و حق استفاده از صابون را نیز ندارم. تکلیف چیست؟

پاسخ اگر چربی پماد، جرم نداشته باشد و مانع رسیدن آب به پوست بدن نباشد، باید به صورت معمولی وضو بگیرد، ولی اگر جرم دارد و شخص عذر دارد و نمی‌تواند آن را پاک کند، باید به دستور جیره عمل کند.^۶

مسئله اگر چیزی به اعضای وضو یا غسل چسبیده باشد که برداشتن آن ممکن نباشد یا به قدری زحمت داشته باشد که نتوان آن را تحمل کرد، مانند بعضی چسب‌های مایع که چسبندگی زیادی دارند، باید به دستور جیره عمل کرد.^۱

مسئله اگر شخصی موی مصنوعی (مانند کلاه‌گیس) دارد، برای مسح واجب است آن را بردارد، ولی اگر بر پوست سر کاشته شده باشد و برداشتن آن از جلوی سر باعث ضرر و مشقتی شود که عادتاً قابل تحمل نیست و نیز با وجود این مو امکان رسیدن رطوبت به پوست سر نباشد، مسح روی همین موها کافی است و غسل نیز همین حکم را دارد.^۲

مسئله اگر انسان برای مرضی که در چشم اوست، لازم باشد که روی پلکش را چسب بزند و برداشتن آن هم مشقت داشته باشد، باید وضوی جیره‌ای بگیرد و بنا بر احتیاط مستحب، تیمم هم بکند.^۳

مسئله اگر در صورت یا دست، زخمی باشد که خون آن بند نمی‌آید و آب برای آن ضرر ندارد، باید در آب کر یا جاری فرو برد و قدری فشار دهد که خون بند بیاید و بعد آن عضو را به صورت اتماسی وضو دهد.^۴

مسئله کسی که در یکی از اعضای وضویش زخمی وجود دارد که دائماً از آن خون می‌آید، واجب

۱. همان، ص ۱۴۶؛ رساله مصور، ص ۳۲، س ۱۹.

۲. اجوبة الاستفتائات، س ۱۰۱ و ۱۲۶.

۳. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۶.

۴. رساله مصور، ص ۳۶، س ۳۲.

۵. اجوبة الاستفتائات، س ۱۳۸.

۶. رساله مصور، ص ۳۳، س ۲۴.

تیمم جبیره‌ای

مسأله اگر پیشانی یا پشت دست‌ها زخم است و نمی‌تواند پارچه یا چیز دیگری را که بر آن بسته است، باز کند (یا ضرر دارد)، باید روی آن دست بکشد. همچنین اگر کف دست زخم است و نتواند پارچه یا چیز دیگری را که بر آن بسته است، باز کند، باید دست را با همان جبیره به چیزی که تیمم به آن صحیح است، بزند و بر پیشانی و پشت دست‌ها بکشد.^۳

۳. همان، ص ۱۹۹؛ احکام آموزشی، ص ۱۰۹ و ۱۱۲.

جبیره روی پا

مسأله اگر جبیره پهنای روی پا را گرفته، ولی قسمتی از طرف انگشتان یا بالای پا باز است، باید در جاهای باز، روی پا را و در جاهای دارای جبیره، روی جبیره را مسح کند.^۱

مسأله کسی که باید با وضو یا غسل جبیره‌ای نماز بخواند، دو صورت دارد:
الف) می‌داند تا آخر وقت نماز، عذر او برطرف نمی‌شود؛ می‌تواند نمازش را در اول وقت بخواند.
ب) امید برطرف شدن عذر تا آخر وقت نماز وجود دارد؛ بنا بر احتیاط واجب باید صبر کند تا اگر عذر برطرف نشد، نماز را در آخر وقت با وضو یا غسل جبیره‌ای بخواند.^۲

۱. همان.

۲. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۱۴۷.

جیره: ۱

- در کف دست:

* می‌تواند باز کند: به طور معمول تیمم کند.

* نمی‌تواند باز کند: دست‌ها را با همان جیره به زمین زده و به پیشانی و دست‌ها بکشد.

مسأله کسی که کف دو دستش را طوری گچ گرفته‌اند که نمی‌تواند برای تیمم، دست‌ها را به صورت کامل به زمین بزند، یعنی قسمتهایی از کف دست با زمین برخورد نمی‌کند و فقط اطراف کف دست به زمین می‌خورد، اگر پشت دست‌ها به زمین می‌رسد، باید با پشت دست‌ها تیمم کند و اگر پشت دست را هم گچ گرفته است، به گونه‌ای که تمام آن به زمین نمی‌رسد، با ساعد (ذراع) تیمم کند و احتیاط این است که هم با ساعد و هم با قسمتهایی از کف دست که به زمین می‌رسد، تیمم کند.^۱

- در پیشانی یا پشت دست‌ها:
* می‌تواند باز کند: به طور معمول تیمم کند.
* نمی‌تواند باز کند: باید دست را روی آن بکشد.

۱. سایت: آدرس leader.ir، استفتائات جدید، احکام تیمم.

تیمم نیابتی

مسأله هر شخصی (در صورت توانایی) باید کارهای تیمم را خودش انجام بدهد، اما در صورت عدم توانایی واجب است از نایب کمک بگیرد و در هر کاری از اعمال تیمم که خود شخص می‌تواند انجام دهد، نباید از دیگری کمک بگیرد.^۱

مسأله اگر شخص معذور، به جای آنکه نایب بگیرد، خودش با مشقت (عسر و حرج) وظیفه را انجام دهد، عمل او صحیح است.^۲

مسأله در تیمم نیابتی، رعایت شرایط عمومی تیمم (مانند پاک بودن اعضا و ترتیب) لازم است.^۳

یادآوری وضو و غسل (هرچند جبیره‌ای یا نیابتی) بر تیمم مقدم است.^۴

چگونگی تیمم نیابتی

در تیمم نیابتی باید خود بیمار نیت کند و اگر امکان دارد، نایب با دست خود بیمار تیمم کند؛ بدین صورت که دست بیمار را به زمین زده و با آن پیشانی و پشت دست‌های او را مسح کند

۱. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۲۰۱ و ۲۰۲: احکام آموزشی، ص ۱۱۲.

۲. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۲۰۱ و ۲۰۲.

۳. همان.

۴. همان.

و اگر امکان ندارد، نایب دست خود را به زمین بزند و بر پیشانی و پشت دست‌های بیمار بکشد.^۱

۱. همان.

نماز بیمار

قبله در نماز نشسته

مسأله کسی که باید نشسته نماز بخواند، اگر نمی‌تواند به طور معمول بنشیند و در موقع نشستن کف پاها را به زمین می‌گذارد، باید موقع نماز صورت، سینه و شکم او رو به قبله باشد و لازم نیست ساق پای او رو به قبله باشد.^۱

قبله در نماز خوابیده

مسأله جهت قبله برای کسی که به صورت خوابیده نماز می‌خواند، با توجه به توانایی فرد، به ترتیب زیر است:^۲

۱. بنا بر احتیاط واجب اگر می‌تواند، به پهلو راست بخوابد و صورت و بدن او رو به قبله باشد.

۲. اگر توانایی خوابیدن به پهلو راست را نداشت، به پهلو چپ بخوابد و جلوی بدن او رو به قبله باشد.

۳. اگر توانایی خوابیدن به پهلو چپ را هم نداشت، به پشت بخوابد و کف پایش رو به قبله باشد.

۱. همان، ص ۲۱۷.

۲. همان، ص ۲۱۸.

کیسه نجس می‌تواند نماز بخواند.^۴

مسئله کسی که پای مصنوعی دارد، گاهی درون پای مصنوعی، پایش زخم می‌شود و بیش از حد مجاز شرعی (بیشتر از یک درهم یا بند انگشت اشاره)، خونی می‌شود. اگر آب کشیدن آن برای او یا برای بیشتر مردم سخت است، نماز خواندن با آن خون اشکال ندارد؛ در غیر این صورت باید تطهیر شود.^۵

مسئله اگر در حال نماز، از یکی از اعضای بدن نمازگزار خون بیاید، در صورتی که امکان آب کشیدن وجود داشته باشد (طوری که صورت نماز را به هم نزند)، باید آن را آب بکشد، وگرنه در وسعت وقت باید نماز را قطع کند و با بدن پاک نماز بخواند و اگر وقت تنگ است، باید با همان وضعیت نماز را تمام کند و نمازش صحیح است.^۶

پرسش بیماری که به او سوند وصل شده است برای نماز چه وظیفه ای دارد؟

پاسخ چنانچه یقین دارید که از اول وقت نماز تا آخر آن به مقدار وضو گرفتن و نماز خواندن مهلت پیدا می‌کنید باید نماز را در وقتی که مهلت پیدا می‌کنید بخوانید و اگر به مقدار وضو و نماز مهلت پیدا نمی‌کنید می‌توانید با هر وضویی یک نماز بخوانید یعنی برای هر نماز به یک وضو اکتفا کنید هر چند وضوی‌تان در بین نماز باطل شود و احتیاط واجب آن است که در صورت امکان پیش از هر نماز مخرج بول را که نجس شده آب بکشید.^۷

۴. سایت: leader.ir استفتائات جدید، احکام وضو.

۵. همان.

۶. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۲۲۷؛ اجوبه الاستفتائات، س ۴۳۰.

۷. سایت: leader.ir استفتائات جدید، احکام وضو.

لباس بیمار

مسئله یکی از مواردی که می‌توان با بدن یا لباس نجس نماز خواند این است که به واسطه زخم یا جراحت یا دمل، بدن یا لباس، خون آلود شده و نمازگزار نتواند آن را تطهیر کند.^۱

مسئله اگر در بدن یا لباس نمازگزار، خون زخم یا جراحت یا دمل باشد و آب کشیدن بدن یا لباس یا عوض کردن لباس برای بیشتر مردم (یا برای خصوص فرد) سخت است، تا وقتی که زخم، جراحت یا دمل خوب نشده است، می‌تواند با آن خون نماز بخواند. همچنین است اگر چرکی که با خون بیرون آمده یا دارویی که روی زخم گذاشته، نجس شده و در بدن یا لباس او باشد.^۲

پرسش کسی که خوابیده نماز می‌خواند، در صورتی که ملحفه زیر پایش نجس باشد، نمازش چه حکمی دارد؟

پاسخ ملحفه نجس اگر به صورت فرش زیر پایش باشد، چنانچه نجاست مسریه (یعنی نجاستی که سرایت می‌کند) نداشته باشد، اشکال ندارد.^۳

مسئله بیماری که به علت سرطان روده، مقعدش را برداشته‌اند و عمل دفع او در کیسه‌ای که روی شکمش تعبیه شده، انجام می‌شود و هیچ‌گونه کنترلی بر روده ندارد، با این

۱. همان، ص ۲۲۵.

۲. همان، ص ۲۲۶.

۳. سایت: leader.ir استفتائات جدید، مکان نمازگزار؛ اجوبه

الاستفتائات، س ۳۷۸.

قیام بیمار

مسأله کسی که نمی‌تواند تمام نماز را ایستاده بخواند، هر مقدار را که می‌تواند ایستاده و بقیه اعمال را نشسته بخواند و اگر به صورت نشسته هم نمی‌تواند، خوابیده انجام دهد.^۱

مسأله

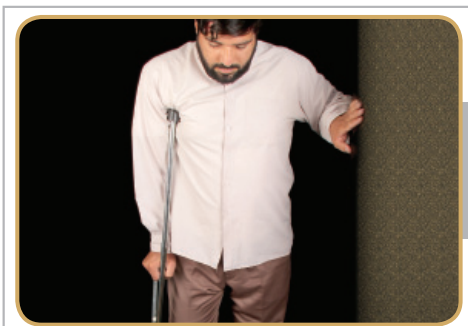
کسی که می‌تواند بایستد، اگر بترسد که به واسطه ایستادن بیمار شود یا ضرری به او برسد، می‌تواند نشسته نماز بخواند؛ حتی اگر ایستادن او ضرر قابل توجهی داشته باشد، باید نشسته نماز بخواند و اگر از ضرر نشستن هم بترسد، باید خوابیده نماز بخواند.^۲

۲. همان؛ احکام آموزشی، ص ۱۶۱.

۱. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۲۴۶.

مسأله کسی که قادر بر ایستادن نیست، اگر بتواند با تکیه بر عصا یا دیوار ایستاده نماز بخواند، باید بایستد و در صورتی که ایستادن حتی با تکیه دادن موجب تشدید بیماری یا مشقت شدید باشد، نماز را نشسته بخواند.^۱

۱. سایت: leader.ir استفتائات جدید؛ احکام آموزشی، ص ۱۶۱.

رکوع بیمار

مسئله اگر خم شدن برای رکوع و سجود امکان ندارد، باید با سر اشاره کند (سرش را کمی خم کند) و اشاره برای سجده را بیشتر از اشاره برای رکوع قرار دهد (کمی بیش از رکوع سر را خم کند).

مسئله کسی که نمی‌تواند ایستاده نماز بخواند، اگر احتمال می‌دهد که در آخر وقت می‌تواند نماز خود را ایستاده بخواند، بنا بر احتیاط باید تا آن هنگام صبر کند و اگر در اول وقت به خاطر عذری نماز را نشسته خواند و سپس تا آخر وقت عذر برطرف نشد، نماز خوانده‌شده صحیح است.^۱

مسئله اگر بیمار در اول وقت قادر بر نماز ایستاده نبود و یقین داشت که ناتوانی‌اش تا آخر وقت ادامه خواهد یافت، ولی پیش از آخر وقت عذرش برطرف شد و توانست ایستاده نماز بخواند، باید نماز را به طور ایستاده اعاده کند.^۲

تکبیر بیمار

پرسش افرادی که نمی‌توانند تکبیره الاحرام بگویند، برای نماز چه وظیفه‌ای دارند؟

پاسخ باید به هر نحوی که می‌توانند، بگویند و اگر هیچ نمی‌توانند بگویند، باید در قلب خود بگذرانند و برای تکبیر اشاره کنند و زبانشان را هم اگر می‌توانند، حرکت دهند.^۳

۱. اجوبة الاستفتائات، س ۴۵۷.

۲. همان.

۳. سایت: leader.ir استفتائات جدید؛ احکام آموزشی، ص ۱۶۱.

پرسش در سجده باید هفت عضو از بدن روی زمین باشد، ولی ما از معلولان جنگی هستیم که از صندلی چرخ‌دار استفاده می‌کنیم و برای نماز یا مَهْر را به طرف پیشانی بلند می‌کنیم و یا آن را روی دستۀ صندلی گذاشته و بر آن سجده می‌کنیم. آیا این کار صحیح است؟

پاسخ اگر قادر به گذاشتن مَهْر روی دستۀ صندلی چرخ‌دار یا چیز دیگری مانند بالش‌ت یا چهارپایه و سجده بر آن هستید، باید سجده را بدین نحو انجام دهید؛

اگر این کار را نیز نمی‌تواند انجام دهد، باید با بستن چشم‌ها رکوع و سجده کند و بنا بر احتیاط مستحب، چشم‌ها را در موقع سجده بیشتر از موقع رکوع ببندد.^۱

۱. آموزش مصور احکام (فقه روز)، ص ۲۵۳.

در غیر این صورت، به هر نحو که می‌توانید، هرچند با اشاره، سجده و رکوع را انجام دهید.^۱

۱. اجوبة الاستفتائات، س ۴۹۴.